

SARRIONANDIA Joseba, *Hau da ene ondasun guzia*, Txalaparta eta Esan Ozenki Records, 1999, 239 or. [2. arg.: 2000-I].

Aitzpea AZKORBEBEITIA

Joseba Sarrionandiak bere *ondasun guzia* eskaini nahi izan digu Txalaparta argitaletxearen eta Esan Ozenki Records diskaetxearen eskutik plazaratutako diska-liburu honetan, eukal poetarik handiena bezala izendatu izan den honen ondasuna orrialde gutxi batzutan bil daltekeenik sinesten zalla den arren.

Ondasun hori, gainera, lurretako idazlearen beraren ahotsean jarrita iritsi zaigu, bai eta hainbat abeslarirenean ere. Orotara hogeita hamabi poema biltzen dira diskan, tartekatuz doazelarik hamasel kantua eta hamasel poemaren errezitazioa. Poema horien guztien hitzak liburuskan jasota daude, horrelaxe deitu atalean («Hitzak», alegia). Horrekin batera, eta antologia moduko bat eratuz, beste zortzi poema ere eskaintzen zaizkigu «Beste poema batzuk» atalean.

Guztira, beraz, berrogei poema, baldin eta lehenengo argitalpenari bagagozkio. Izan ere, bigarrenengo beste bost poema gehitu dira atalak banatuz (hortaz, antologiatik beretik nolabait kanpo geratzen dira). Poemok eskuz idatzita ageri dira, Sarrionandiaren eskuak idatzirik ziurrenik.

Antologia hori lagunduz, gure idazlearen ibilbide bibliografikoa ere eskaintzen du liburuskak. Honela, Sarrionandiaren liburu guztien gaineko erreseina laburrak aurkituko ditugu bertan, liburu bakoitzaren azalaren erreproduzioarekin batera. E.M.k sinatutako erreseina hauetan bada informazio esanguratsurik, *izkiriatu* aurkitu ditudan ene poemak eta *Hezurrezko xirulak* bildumetan zehar barreiatu apokrifoen gainekoa adibidez (aurrenekoaren barruan Mohammed Al-Kall eta Apollinaire Babiok apokrifokoak direla iradokitzen du erresel-

na-egileak eta berdin Gudröf Haaleg, Martin Murua eta Jeronymo Oliveira da Verdade ere bigarrenari dagokionez).

Bibliografia ez ezik, idazlearen biografia labur bat ere jasotzen da liburuan, beroni hasiera emanez hain zuzen. Bizitza-zertzelada horien ondoren, Ruper Ordorikak idatzitako atarikoak irakur dezakegu. Eta azkenik, eta lehen alpatutako atalen atzetik («Hitzak», «Beste poema batzuk» eta «Liburuak»), erreseina honen egileak idatzitako epilogoak.

Hori guztia —epilogoak eta bigarren argitalpenean eskuz idatzitako poemak salbu— euskaraz ez ezik, baita beste lau hizkuntzatan ere aurkezten zaigu (gaztelera, frantsesez, ingelesez eta alemanez). Izan ere, eta Txalaparta argitaletxeko arduradun den Gari Berasaluzeren esanetan¹, horixe zen proiektu hau aurrera eramateko orduan gogoan izandako helburuetako bat, hots, Sarrionandia gure mugetatik at ere ezagutzera ematea.

Liburu hertsia atautak eta liburu irekia itxasuntziak direla idatzi zuen ez hain aspaldi gure idazleak. Eskuarteak daukagun hau ere ireki eta barnera galtezen, hortaz, poemek osatu antologian. Sarrionandiaren irakurleari ezagunak egingo zaizkio poemak, guztiak beraren aurreko bildumetan ageri ziren-eta, Fermin Muguruzak abestutako «Eguraldi lainotsua hiriburuan» izan ezik. Zentzu honetan, diska-liburu honetan ezer berririk ez dagoela pentsa lezake batek edo bestek. Baina proiektu honen oinarrian Sarrionandiak berak egindako hautaketa-lan bat dagoen une beretik, bestelako begieztaratu behar diogulakoan nago, sormen-lan baten aurrean gaudelakoan, bestela esanda, Gari Berasaluzek adierazitakoarekin bat eginez².

Hautaketa hori egiteko orduan Sarrionandiak *Gartzelako poemak* eta *Hnuy illa nyha majah yahoo* bildumetara jo duela esan genezake, bi kasutan ezik (*Izkiriaturik aurkitu ditudan ene poemak* liburuan jasotako «Amodioa (Firàq)» eta «Irlandar abiadoreak bere heriotza Igarri du» poemak kasuan, biak ala biak abeslari banaren hautuaren emaitza). Egia osoa esanda, poema horietatik batzuk

(1) Ikus J. Eskisabel, «Joseba Sarrionandiaren ahotsa entzun daiteke lehen aldiz disko-liburu batean», *Egunkaria*, 1999-XII-1, 41. or. nahiz I. Arozena, «Sarrionandiaren ondasunen bilduma bikaina kaleratu dute Txalapartak eta Esan Ozenkik», *Gara*, 1999-XII-1, 39. or.

(2) «Sarri (...) prozesu guztiaren gaian egon da erabat. Berak erabaki du zelan ziren sartu beharreko poemak eta kantuak, esan daiteke, beraz, bere sormen lana izan dela» in U. Abarzuza, «Inondik Igorria», *Gara*, 1999-XII-2, 12-13. or.

lehenago ere *Marinel zaharrak* lanean irakurri ahal izan genituen («Gartzelako poemak» saillean gerora *Gartzelako poemak* liburuan berriro agertuko zirenak eta «Tren luze eta bustiak» izenekoan beranduago *Hnuy illa nyha majah yahoo* bilduman jasoko zirenak). Baina *Hau da ene ondasun guzia* atontzeko orduan azken bertsioa nagusitu da. Horrela gertatzen da, besteak beste, «Tren luzea» eta «Hilarri izkribua» poemen kasuan. Antza denez, gaztelerazko itzulpenak egiterakoan Maite Mujika itzultzaileak ere irizpide berari eutsi dio (adibide bat hautatzearen, Mikel Errazkinek abestutako eta *Marinel zaharrak*-eko bertsioari jarraitzen zalon «Ene begiek» hura “estos ojos nuestros” bihurtuko da gazteleraz, Sarrionandiak *Gartzelako poemak* liburuan poema berriro jasotzerakoan erabilitako “gure begiek” hari lotuz hain zuzen ere).

Abeslari nahiz taldeek nork bere kantua egiteko aukeratu dituzten poemak albo batera utzi eta lurretako idazleak bere antologia pertsonal hau egiteko aukeratutakoetara mugatzen bagara (hots, berak errezitatutako hamaseiak eta «Beste poema batzuk» sailleko zortziak hartzen baditugu aintzat, bigarren argitalpenean erantsitako bost poemak ahanzteke), modu are nabarmenagoan ageri da *Hnuy illa nyha majah yahoo* lanaren nagusitasuna. Bertakoak dira eskaintzen zaizkigun poemak, *Gartzelako poemak*-eko bospaseirekin batera (eta bilduma bietan agertuz gero, *Hnuy illa nyha majah yahoo* -ko bertsioa aurkeztuko zaigu, «Lagun presoel gutuna» poemarekin gertatu legez, esaterako).

Hautaketa honetan begibistakoa da, hasteko, *Izuen gordelekue-tan barrena* lanaren bazterketa. Bertako poemarik ez dugu inon kausituko lehenengo argitalpena eskuarte hartuz gero; bai, ordea, bigarreanean, baina oraingoan gehitutako «Sustraiak han dituen» eta «Hegazti errariak» poemak «Hitzak» zein «Beste poema batzuk» atale-tatik kanpo geratzen dira (antologiatik nolabait kanpo, beraz, gorago ere iradoki dugunez). Honen guztiaren aurrean agian bati baino gehiagori burura etorriko zaito Sarrionandiak bere lehen poesia-lan haren sarreran egindako aitormena; alegia, horrelako poesia berriro egingo ez zuelako promesa. Gerora irakurleok ikusi ahal izan genuenez, idazleak bere hitza bete zuen ondorengo liburuetan, oso bestelako ildoetatik abiatuz, hitzen zentzu garbiagoen bilaketatik poesia tolesgabe eta biluziagora iritsiz, urrun erretolika eta apainduretatik (“bihotz dekoratiboak / eta amour eta toujours lako / errimak zaborrerara” bota ditu poetak: ikus 156. or.). Oraingoan, diska-liburu hau prestatzeko bere hainbat lanetako poemak berriro gogora ekartzeko orduan, Sarrionandiak berretsi egin du zein urrun geratzen zalon hamazortzi urte ingururekin idatzitako lehen poesia-lan hura.

Arestian esandakora itzultziz, antologia honekin Joseba Sarrionandiak *Gartzelako poemak* eta *Hnuy illa nyha majah yahoo* bildumetara itzuli dizkigu begiak. Bestela esanda, gartzelako esperientzia eta erbestearena 'ondasun honen guziaren' munean agertuko zaizkigu, egoera batean nahiz bestean idazlearen baitan ernarazitako sentsazio, sentimen eta gogoetak diska-liburu honen orrialdeetan zehar barreiatzen direlarik.

Honela, eta bilduma zabaltzen duen «Não es tu facultade de sentir» samurraren ondoren, gure herriaren desintegrazioaren inguruko eta nazioaren idearen inguruko gogoeta planteatzen digu idazleak («Harriak eta Herriak»), baina dogmatismoetatik urrun geratzen den eran; hots, era irekian, bukaerako galderaren bidez irekirik geratzen baita poema, irakurle bakoitzak bere erantzuna bila dezan. Izan ere, Sarrionandiak askotan aldarrikatu izan du pentsamendu kritikoa beharra (eta hain zuzen, hori bultzatzera bideratu ditu bere testu asko eta asko). Horren orde, alabaina, "betiko otoitzak" dira nagusi (hurrengo poeman esaten zaigunez): ez du jendeak oroimenaren korapiloa deslotu nahi, ez du jendeak koblakaririk behar.

Eta hori jakinda ere eta tinta ikustezinez ari dela jakinda ere, idaztea maite duela aitortuko digu gure poetak hurrengo poeman; guzia galduko bada ere, biderdian zitroi urez izkiriartzea maite duela, estartak eta miruen askatasuna laket zaizkion bezainbeste.

Askatasuna, baina, galdu egin zuen Joseba Sarrionandiak 1980.eko irailan espetxean sartu zutenean. Berarentzat orduantxe hasi zen bizitza (bizitza?: "funtzionarioen begi kliskadek / mirilan igartzean bakarrik / ohartzen naiz bizirik nagoela", 38. or.), alegia giza talde zabal baten esperientzia latza plasmatzera datoz diska-liburu honetan jasotako hurrengo bederatzai poemak. Bakardadea eta isiltasuna bihurtuko dira orduan jabego bakar, gabezia gailenduko da, denboraren barea jasanezin bilakatuko. Euskara izango da orduan territorio libre bakarra "hurrin deritzan aberria" beti gogoan daramaten presoontzat. Eta horren erdian ez da malkoentzako lekurik izango, bai ordea amodioarentzat.

Bada, gartzelako bakardade eta gabezia horrek gerora ere (gartzelatik at, poema-sail horretatik at) inguratuko gaitu. Izan ere, giza-kiongan berezkoa da bakardadea eta babes gabezia, idazleak hurrengo poeman gogorarazi legez («Iluntasuna nehurtzen»). Eta bizi-izen ikasiko badugu, hori onartu beharko dugu, presoak bere kondena bezala, betirako kondena berea ere (ikus hurrengo poema).

«Tren luzea» da jarraian datorren poema (hain era ilunean

bukatzen den poema: "trena infernurantza doa beti") eta ondoren Euskal Herriaren inguruko poema-sorta datorrela esan liteke: bertako hipokresia, estatu tekniko hutsal baten abantailak baino gehiago desabantailak, egungo sasoi makalak eta egoera gatazkatsua, jarra 'bandozale' itxiak ("batak bestea hil genuen / (...) amore eman orduko", 106. or.), eta abar. Eta horren guztiaren aurrean Sarrionandiak jarrera heroikoa eta borrokaren mitifikazioa bultzatzen duela pentsatzen duenik balego, irakur bitza jarraian datozen bi poemak. Izan ere, Sarrionandiari inoiz baino gehiagotan atxiki zaion irudi horixe deusestatzerga datoz, hain zuzen ere, «Irlandar abiadoreak bere heriotza igarri du»³ eta «Heriotza» poemak.

Euskal Herritik mundu zabalera jauzi egingo dugu hurrengo poema-andanaren eskutik: poliziak inguraturiko hiri lainotsuko karriketara, gainezka dauden zaborrontziz betetako hirira, narotasunaren gizartera ("bestaldekoak gosez egarriz eta euliz / hiltzen diren bitartean", 123. or.), "bakerik gabe, treguarik gabe, / ia etenik gabe" dirauten gerlek han-hemenka kolpatutako mundura (131. or.).

Arroztasun-sentimena nagusituko da orduan, maila ezberdinetan kokatuko den erro-gabeziaren sentimena: gabezia herri legez ("ez den herrialdean sortu ginen", 134. or.) eta baita gizaki legez ere ("ez garena gara", ib.), «Ez diren gauzak» poemak ohartarazi bezala. Mundua bera ere "zabala eta arrotza" egingo zaio poetari. Eta mundu zabal horretan, hor nonbait, "sorlekutik hurrin" hilgo dela ere gaztigatuko digu bukaeran, munduak, bitartean, berdin jarraituko duelarik ("gure aitaren etxeak zutik iraunen du / gu gabe", 146. or.). Izan ere, hauskorak dira oso munduari nahiz bizitzari lotzen gaituzten hariak (erro finkorik ez dugu maila honetan ere ez).

«Hitzak» atalen barrera eginiko ibilbide horren ondoren, gatozen «Beste poema batzuk» deitutakora. Bertan jasotako poemek gai eta sentimen ezberdin bezain ugariak jorratzen dituzte: haurtzaroaren oroitzapena eta harek suposatutakoaren galera, euskal poetei zuzendutako proposamena, literatura eta iraultzaren arteko harremana edo harremanik eza, «Kiromantxidxe» bezalako poema eder eta zintzoa, amodioa, lagun presoen gogorapena, justiziaren "eginbide sakratua" eta, bukatzeko, etorkizunaren gaineko gogoeta eszeptikoa.

(3) Poema hau izan, ez da Sarrionandiarena zentzu hertsian. W.B. Yeats-ek idatzi zuen eta Joseba Sarrionandiak itzuli. Edozelan ere, *Izkiriaturik aurkitu ditudan ene poemak* itzulpen-libururako poema horixe hautatzea esanguratsua da ene aburuz.

Gure soa bigarren argitalpenera zuzenduz gero, atal horri he-riotzaren gaineko poema batek ematen diola amaiera ikusiko dugu, «Hilari izkribua»k hain zuzen. Gogoratu argitalpen honetan alpatu berri dugun poema horrekin batera beste lau gehitu direla atalak banatuz. Hasieran jasotako bi poemek sorterrria utzi duenaren astu-rua gogorarazten digute eta, bukaerakoek, itzuleraren ezintasuna eta noraeza.

Ondasun itzela, beraz, Sarrionandiak eskura jarri diguna; hamai-ka gai, sentimen eta gogoeta, era ezin samurragoan eta zintzoagoan azaleratuta. Gizatasunez blai egindako poemok, gainera, irekitasuna daukate oinarri-oinarrian, egilearen jarrera antidogmatiko, heterodo-xo eta irekiaren isla eta emaitza logikoa bestalde. Horrela, zalantza-ren erreferentzia somatuko dugu bertso askoren itzalean eta, berau areagotzeko, galderak nonahi, ironia-zitadak eta paradoxak (esate- rako, "kanta diezalogun sehaska kanta bat gure aberriaren / sehaska hutsari", 157. or.). Irakurlearekiko solasa bilatzen duen lanaren au- rrean gaude, gure gogoeta bultzatu nahi duen poesia dialogikoaren aurrean.

Hori guztia gutxi balitz, diska-liburu honen ekarpena ere bada testuen itzulpenak eskaintzea. Gaztelerazkoetara etorritz, inoiz baino gehiagotan egon badago aldaketarik euskerazko bertsioarekiko. Batzuetan zenbait bertsoren zentzua aldatu aurkituko dugu Maite Mujikaren itzulpenean («Lagun presoel gutuna» poemako "gure jen- dea", adibidez, "otros" bihurtu da gazteleraz; adibide gehiagotarako ikus, besteak beste, «Harriak eta herriak», «Besamotzaren besoa», «Territorio librea» eta «Poesiaren gauza galdua»); beste batzuetan, berriz, bertsoren bat desagertu da («Linguae vasconum primitiae» eta «Geografia» poemetan, kasu) edo bertsoren batzuk (ikus «Mun- dua zabala eta arrotza da»).

Itzulpen-akatsen bat edo beste ere izan da tartean, baina horre- lakoak zuzenduta daude bigarren argitalpenean. Argitalpen batetik bestera itzulpenetan egindako aldaketekin batera, inoiz euskerazko testuetan bertan badago aldaketarik (ikus, esaterako, «Mundua zaba- la eta arrotza da» poemako 21. bertsoa). Gogoratu, bestalde, bost poema gehitu direla argitalpen berria txukuntzeko orduan eta baita Sarrionandiaren txikitako hainbat argazki ere.

Erreseina honekin bukatzeko diska-liburu honek izandako harre- ra ezin hobea azpimarratu beharrean gaude. Izan ere, 1999.eko abenduan ospatutako Durangoko Diska eta Liburu Azokan salgai jarri eta izugarria izan zen salmenta, "azokako errege" bihurtuz⁴.

Ezbairik gabe, hainbat dira arrakasta horren eragileak. Hasteko,

eta poesia genero gero eta marginalagoa bihurtzen ari den garai honetan, musikak lagundu egin du marginalitate hori gainditzen, poesiarako bidea erraztuz. Horrekin batera, Joseba Sarrionandiaren beraren abotsa entzun ahal izateak makina bat irakurle —edota entzule— erakarri duelakoan nago; erakargarria gertatu da eta baita delgarria ere “erreak erraiteko —eggeak eggaiteko— bere era aldrebes bezain jostari hori”, Hasier Etxeberriaren hitzetan⁵. Horrez gain, itzulpenek ere Sarrionandiaren testuetarako ateak ireki dizkiote hainbat irakurleri baita gure artean ere. Eta hori guztia edizio zinez ederrean eskainia izan zaigula kontuan hartuz (formato zaindua, irudi eta argazkiak, etab.), opari baten aurrean gaudela esango nuke.

Edozelan ere, *Hau da ene ondasun guzia* lanaren arrakasta testuinguru zabalago baten barnean ulertu behar da ene iritziz, Sarrionandiaren aurreko lanek —*Hnuy illa nyha majah yahoo* eta *Hitzen ondoeza*— izandako harrera zabalaren ildotik. Harrera ‘hartu’tik badator, Sarrionandiak berak irakurleok ‘hartuta’ edo ‘harrapatuta’ gauzkala esango nuke, badela nolabaiteko lotura berarekiko, afektibitate-hari ikustezinek ehundutako lotura eta bere lanaren kalitateak eta bere lana irakurtzea den plazerrak ardazkatua.

Horren guztiaren erakusle da, preseski, Sarrionandia euskal idazlerik musikatuena izatea, hainbat eta hainbat taldek eta abeslarik —baita gazteenek ere— bere testuetara jotzea eta berauek hautatzea. Diska-liburu honen aurkezpenean Imanol Ubedak aitortu zue-nez, “idazle kutunen artean kutunena da Sarri, inspirazio iturri nagusia izan da guretzat”⁶.

Hizpide dugun lan honen arrakastak ere beste horrenbeste erakusten du eta erakutsi ere egiten du —edota Sarrionandiari erakutsi beharko lloke— ez dela “lagun artean edo ia bakardadean” ari⁷. Ezta gutxiago ere.

(4) Horrelaxe izan zen alpatua, kontuan hartuz 3.500 ale inguru saldu zirela eta, hortan, azokak azken urteetan izandako lanik arrakastatsuena bihurtu zela (Ik. A. Errasti, «Sarrionandia azokako errege», *Egunkaria*, 1999-XII-9).

(5) H. Etxeberria, «Sagglionaldiari esan», *Gara*, 1999-XII-12.

(6) Ik. J. Eskisabel, ib. nahiz I. Arozena, ib.

(7) *Marinel zaharrak* lanaren sarreran aitortzen zuen idazleak sentsazio hori: “gure egunetako marinelentzat ere halabeharrezkoa da kondatzea eta kantatzea, soinuarekin edo soinurik gabe, lagun artean edo ia bakardadean” (Elkar, 1988, 8. or.).